

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 786.2.087.4

СПЕЦИФІКА РОБОТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ

Аксьонов О.Б.

Київський національний університет культури і мистецтва

У статті розглядаються музично-педагогічні аспекти діяльності концертмейстера хореографічних дисциплін. Зроблена спроба узагальнити особливі завдання, що стоять перед концертмейстером. Описані основні функції концертмейстера, які виникають під час робочого процесу з хореографічним колективом. Висвітлено особливості роботи з студентами вищих навчальних мистецьких закладах. Показуються яким комплексом професійних якостей концертмейстер повинен володіти для успішної роботи з хореографічним колективом народно-сценічного танцю.

Ключові слова: концертмейстер, студент, хореографічний колектив, народний танець, педагогічна методика.

Постановка проблеми. В наш час у сучасній культурі почала приділятися увага до деяких форм мистецької діяльності, які впродовж довшого часу вважалися другорядними. Саме до таких належить концертмейстерство. Практична діяльність концертмейстерів та акомпаніаторів належить до важливої ланки виконавського мистецтва, а також музичної педагогіки. Без представників цієї професії не можливе існування багатьох сфер музичної культури. Це стосується і концертних виступів з солістами, і діяльності навчальних закладів культури та мистецтв, філармоній, театрів, багатьох освітніх (шкільних та позашкільних) установ, різноманітних творчих колективів. Акомпаніаторство – один з найбільш суспільно важливих видів виконавської діяльності піаністів.

Мета статті. Розкрити особливості творчої діяльності концертмейстера у підготовці студентів хореографічного колективу народно-сценічного танцю з урахуванням особливості та специфіка роботи у вищих навчальних музичних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері мистецтва акомпанування важливе місце посідають праці музикантів – практиків, які намагалися теоретично проаналізувати та узагальнити свій досвід. Від епохи Барокко та Ранняго Класицизму починають з'являтися перші теоретичні праці, в яких піднімаються питання спільного ансамблевого музикування. Це праці Ф. Куперена (авторська передмова до збірок клавірних п'єс та тріо), Ж. Ф. Рамо, теоретичні трактати Ф. Е. Баха, трактат «Досконалий капелмейстер» Й. Маттезона, підручник Й. Крістенсена «Основи генерал-баса» та ін. Аналіз наукової та методичної літератури показав, що стосовно концертмейстерської виконавської діяльності існують два типи досліджень: перший стосується осмислення різноманітних аспектів концертмейстерського виконавства з точки зору мистецтвознавства (Т. Молчанова, Л. Повзун, С. Саварі, І. Могілевська), зокрема, й шляхом узагальнення власного досвіду і практики (Є. Шендарович, В. Чачава). Другий напрямок стосується методичного аспекту підготовки кон-

цертмейстерів, зокрема, концертмейстерської підготовки майбутнього вчителя (І. Доля, М. Моїсєєва, Фу Сяоцзін, М. Петренко). Серед аспектів, на які звертають увагу науковці, є питання розбіжності між поняттями «концертмейстер» та «акомпаніатор» (В. Сараніна, П. Євтихієва), що визначається за функціональними ознаками. Досліджується психологічний аспект роботи концертмейстера (О. Островська, Н. Горяніна). Вчені музикознавці В. Молчанова, Л. Повзун, О. Попова вказують на діалогічність концертмейстерського мистецтва. Безпосередньо про багатопрофільність і поліфункціональність концертмейстера пише І. Бутова. Вчена застосовує поняття професійної мобільності музиканта-концертмейстера. Продовжуючи цю ідею Фу Сяоцзін запроваджує поняття «концертмейстерська мобільність». М. Петренко розглядає особливість інтерпретаційних умінь у підготовці вчителів музики-концертмейстерів. Стосовно врахування специфіки роботи концертмейстера з різними музикантами-виконавцями писали Л. Повзун, Д. Науказ. Однак, ці праці не розкривають специфічні аспекти підготовки концертмейстера до роботи з хореографічним колективом народно-сценічного танцю у вищих навчальних музичних закладах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Діяльність концертмейстера в хореографії, тим більш, робота зі студентами хореографічного колективу є на сьогодні мало дослідженою проблемою. Навчальні плани з фахової підготовки вчителя музики містять дисципліну «Концертмейстерський клас», у програмах якої також не передбачено підготовку до роботи в хореографічних колективах. Між тим, до цієї роботи частіше залучають саме випускників педагогічних університетів, учителів музики. Це пояснюється їх компетентністю у галузі естетичного розвитку учня та формування їх художньої культури, що сполучається з музично-виконавською підготовкою.

Формулювання цілей статті. Танець розкриває духовний світ людини, є важливим засобом ідейно-емоційного впливу. У хореографічному мистецтві є багато спеціалізацій: народна

хореографія, сучасна хореографія, спортивний, бальний танець, класичний танець. Звичайно, всі вони дуже різні, але у них є спільні правила, які беруть початок з основ класичного танцю. Всі жанри хореографії використовують техніку класичного танцю, що допомагає їм здобути більш високий виконавчий рівень.

Мистецтво танцю без музики існувати не може. Тому з хореографічними колективами працюють два педагоги: хореограф і музикант (концертмейстер). Завдання концертмейстера полягає в тому, щоб передати студентам хореографічного колективу позитивні естетичні емоції на основі спілкування з музикою: необхідно викликати до неї зацікавленість. Ця позиція повинна стати визначальною при організації всієї професійної діяльності концертмейстера, як у училищі чи вузі, так і в самодіяльних колективах. Успіх роботи з танцюристами у великій мірі залежить від того, наскільки правильно, виразно і художньо концертмейстер виконує музику, доносить її зміст. Зрозуміле фразування, яскраві динамічні контрасти допомагають почути музику і відобразити її в танцювальних рухах. Музичне оформлення уроку повинно прищеплювати учням свідоме відношення до музичного твору – вміння чути музичну фразу, орієнтуватися в характері музики, ритмічному малюнку, динаміці. Вслухаючись у музику, студенти порівнюють фрази за подібністю і контрастом, пізнають їх виразове значення, слідкують за розвитком музичних образів, отримують загальне поняття про структуру твору, визначають його характер.

Концертмейстеру необхідно постійно поповнювати та урізноманітнювати свій власний музичний фонд, добірки танцювальних вправ, керуючись естетичними критеріями, почуттям міри і змістовності. Музика, використана в роботі, повинна стати головним помічником емоційно-творчого самовираження танцюриста. Адже чим багатший його слуховий досвід у сфері спілкування з музикою, тим більше він буде здатним відгукнутися на неї емоційно, вступити з нею в процес діалогічної взаємодії. Музичний матеріал, повинен бути не тільки ретельно продуманим в плані відповідності рухам народно-сценічного танцю, але і грамотно підібраним за жанрово-стилістичною різноманітністю, художнім спрямуванням, тільки тоді він буде сприяти вихованню музичного смаку. Бідний, одноманітний за змістом музичний матеріал, відсутність послідовності його пропозиції концертмейстером може призвести до притуплення свідомості студентів, що негативно відображається на формуванні музичної культури танцюристів, розвитку їхнього образного асоціативного мислення та відображення.

Професійність концертмейстера проявляється також і в умінні одночасно грати і бачити танцюючих, у вмінні «вести за собою» цілий ансамбль танцюристів; у зібраності та уважності; у відтворенні темпів та нюансів, скоординованих викладачем; в здатності адекватно і мобільно реагувати на все, що відбувається в класі на даний момент, проявляти волю та витримку у непередбачуваних обставинах. Добрий концертмейстер – це людина, яка безкорисливо і жертвовно любить свою спеціальність, що (за рідким винятком) не приносить зовнішнього успіху – аплодисментів,

квітів, слави та звань. Він завжди залишається «у затінку», його робота розчиняється у спільній праці всього колективу.

Для роботи з колективом народно-сценічного танцю, як і для здійснення навчального процесу з народно-сценічного танцю бажано застосовувати народні музичні інструменти. Концертмейстер хореографії, що працює в класі народно-сценічного танцю має бути компетентним у питаннях особливостей різноманітної народної музики, її метро-ритмічних властивостях, особливих інтонаціях та фразуванні, акцентах тощо. Образність фольклору різних народів також має бути осягнута концертмейстером народно-сценічного танцю. Отже, концертмейстер народно-сценічного танцю не лише має підтримувати свій виконавський рівень, але й бути налаштований на можливість обробок, імпровізацій, композиційних процесів, навіть, музичного колажу відповідно до вимог танцюристів та образу композиції. Однак, таке опанування потребує орієнтації в питаннях специфіки народної хореографії, що можливо тільки під час паралельного вивчення танцювальних екзерсисів народної хореографії, розуміння їх походження та зв'язок з екзерсисами класичного танцю; розуміння їх спорідненого зв'язку та відмінностей. Головним тут стає інтонаційно-виразне підкреслення характерних художніх властивостей, що мають співпадати в музиці і танці. Окрім того, концертмейстер хореографії має розуміти специфіку метро-ритмічного розкладу вправ, знати, яким чином студенти прораховують виконання вправи, екзерсису, як вони інколи «затягують такт». Визначення функцій було здійснено з орієнтацією на узагальнені вимоги щодо концертмейстера хореографії. Відомо, що концертмейстер хореографії здійснює наступне: добирає репертуар з музичних творів та їх фрагментів до занять хореографії відповідно до танцювального жанру; розширює музичний та хореографічний багаж знань про природу танцювальної творчості, фізіологічних процесів у хореографії; орієнтується в методикі естетичного виховання студентів в хореографічних колективах, зокрема, в їх розвитку, вікових особливостях та художньо-образних уподобаннях, перевагах тощо; оволодіває сучасними технічними засобами музичного супроводу, які є потрібними на заняттях сучасного танцю, спортивно-бального танцю, мистецтві балетмейстера; виявляє компетентність у музичному розвитку танцюристів, зокрема під час індивідуальної роботи з ними. Технологія добору музичних творів та їх фрагментів базується на глибинних знаннях з методики хореографічного виховання та навчання; музичного репертуару, що відповідає різним танцювальним жанрам і стилям; вікових особливостей школярів, традиційних форм та етапів навчання дітей хореографії; організаційних форм щодо побудови уроків хореографії, зокрема, з урахуванням обов'язкових імпровізаційних моментів. Під час вибору творів враховуються: характер, темп, метр, форма, стиль, жанр.

Окрім селективної функції, важливою функцією концертмейстера є музично-розвивальна та музично-виховна. Музично-розвивальна спрямована на розвиток почуття музичного часу, ритму, темпу, метричних долів. Також завдяки

цілеспрямованому застосуванню музичного репертуару розвивається музична пам'ять: концертмейстер повторює репертуар, тим самим дає можливість якісно запам'ятати музику. Поступово формується й перцептивний музичний досвід у танцюристів. Стосовно музично-виховної функції, то концертмейстер виконує її також завдяки обраному репертуару, він має обирати якісну музику. Якщо говорити про музичний супровід народно-сценічного танцю, то тут варто дотримуватися культури виконавства, якщо застосовуються власні обробки народних тем. Концертмейстер хореографії виконує й функцію колективно-творчої та індивідуально-творчої підтримки. Ця функція торкається як проведення уроку з колективом, так і індивідуальних занять з кожним виконавцем, де концертмейстер спонукає танцюриста до творчої співпраці. У першому випадку концертмейстер створює та підтримує загальну художньо-образну атмосферу уроку, добирає музичний матеріал таким чином, щоб він відповідав не лише технічним завданням виконання, але й образним, виховним. Музика і танцювальні рухи створюють певний художній образ, виконавці це розуміють та відчувають. Вони свідомі того, що хореографія – мистецтво синтетичне, вона не існує без музики. Отже, хореографі залучаються до інтегрованої творчої діяльності в колективі танцюристів та музикантів.

Висновки. Концертмейстери мають володіти як високим рівнем виконавської майстерності, так і просвітницькими, організаційними, художньо-постановочними компетенціями. Концертмейстери активно долучаються до усіх культурно-масових заходів, які потребують «живого» музичного супроводу. Між тим, музичний супровід у хореографічній творчості студентів має певну специфіку. Концертмейстер має орієнтуватися в танцювальних жанрах, різновидах хореографії, володіти знаннями щодо хореографічних екзерсисів, їх виконання відповідно до музичного метру і такту. Усе це порушує питання спеціальної підготовки вчителів музики до мож-

ливої концертмейстерської діяльності у роботі з хореографічними колективами. З одного боку, концертмейстерській підготовці вчителя стали приділяти більше уваги з огляду на зростання потреби у фахівцях-музикантах, які мають мобільну музично-виконавську підготовку, здатних професійно, активно та творчо працювати в різноманітних сферах музичної освіти зі студентами вищих мистецьких закладів. З іншого боку, в музичній педагогіці відзначають недостатню теоретико-методичну та практичну базу щодо підготовки вчителів музики до різноманітних видів виконавства з урахуванням сучасних вимог щодо застосування інноваційних технологій навчання. Отже, можна констатувати наявність суперечностей: між вимогою педагогічної практики концертмейстера, здатного до багатофункціональної виконавської діяльності, та відсутністю організації навчання майбутніх учителів музики в контексті різноманітних функцій концертмейстерської роботи.

Концертмейстер хореографічного колективу – професія, яка потребує музично-виконавської та хореографічно-педагогічної підготовки. Практика свідчить, що високий відсоток концертмейстерів, що працюють в хореографічних колективах та на музично-педагогічних факультетах університетів, мають музично-педагогічну освіту. Між тим, свій фаховий розвиток у зазначеному напрямку концертмейстери вдосконалювали самостійно. Концертмейстерство хореографії є високовиконавським процесом, що має свою специфіку – основна функція, яка складається з величезного музично-хореографічного репертуару. Ця функція забезпечує успішність діяльності концертмейстера: музично-розвивальна та музично-виховна, колективна та індивідуальна творча підтримка, педагогічна діяльність.

Отже як бачимо, праця концертмейстера на ниві хореографії має свої особливі риси, завдання, секрети і труднощі. І запорукою успішності його роботи буде розуміння їх специфіки, постійне вдосконалення своїх знань, навичок та вмінь.

Список літератури:

1. Доля І. О. Робота концертмейстера з вокально-хоровими колективами: Науково-практичне дослідження [Електронний ресурс] / І. О. Доля // Українські культурні дослідження. Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/metod_amator_3.php.
2. Науказ Д. А. Формирование умений и навыков чтения с листа и транспонирования у студентов концертмейстерского класса музыкально- педагогического факультета / Д. А. Науказ. М.: Моск. пед. гос. ун-т, 1998. – 10 с.
3. Общанский В. Л. До проблеми концертмейстерської підготовки майбутніх вчителів музики / Педагогічний дискурс, вип. 9. 2011. – С. 244-247; О работе концертмейстера: Сб. ст. / [Ред.-сост. М. А. Смирнов]. – М.: Музыка, 1974. – 160 с.
4. Петренко М. Б. Формування інтерпретаційних умінь майбутніх учителів музики у процесі концертмейстерської підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук: спец. 13.00.02 «Терія і методика музичного навчання» / М. Б. Петренко. – Київ, 2012. – 21 с.
5. Повзун Л. І. Наукові і художні аспекти мистецької діяльності піаніста-концертмейстера: дис. ... канд. мистецтвознавства спец. 17.00.03 / Людмила Іванівна Повзун. – К., 2005. – 173 с.
6. Фу Сяоцзін. Концертмейстерська підготовка майбутніх учителів музики з України та Китаю на засадах національних традицій / Фу Сяоцзін // Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 20- річчю Незалежності України. 25-26 жовтня 2011 р., м. Львів. – Львів, 2011. – С. 253.
7. Фу Сяоцзін. Педагогічний аспект концертмейстерської підготовки майбутнього вчителя / Фу Сяоцзін // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (збірник наукових праць) – № 10-11. – 2008. – Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. – С. 234-240.

Аксенов А.Б.

Киевский национальный университет культуры и искусства

СПЕЦИФИКА РАБОТЫ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ХОРЕОГРАФИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Аннотация

В статье рассматриваются музыкально-педагогические аспекты деятельности концертмейстера хореографических дисциплин. Сделана попытка обобщить особые задачи, стоящие перед концертмейстером. Описаны основные функции концертмейстера, которые возникают во время рабочего процесса с хореографическим коллективом. Освещены особенности работы со студентами высших учебных художественных заведений. Показываются которым комплексом профессиональных качеств концертмейстер должен обладать для успешной работы с хореографическим коллективом народно-сценического танца. **Ключевые слова:** концертмейстер, студент, хореографический коллектив, народный танец, педагогическая методика.

Aksenov O.B.

Kiev National University of Culture and Arts

SPECIFICITY OF THE CONCERTMASTER OF CHOREOGRAPHIC DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATIONAL ARTISTIC INSTITUTIONS

Summary

The article deals with the musical and pedagogical aspects of the performance of the concertmaster of choreographic disciplines. An attempt is made to generalize the special tasks facing the concertmaster. The main functions of the concertmaster, which arise during the working process with the choreographic team, are described. The peculiarities of work with students of higher educational artistic institutions are highlighted. Showed by what complex of professional qualities a concertmaster must possess for successful work with choreographic collective of folk-stage dance.

Keywords: concertmaster, student, choreographic team, folk dance, pedagogical technique.